

BESÆTTELSEN 1940 - 1946

Vi har lige i dag den 6 april 2006 markeret en af de dage fra anden verdenskrig, der havde særlig betydning for Bornholm. I den anledning har der i såvel den skrevne presse som i radio og Tv været beretninger og samtaler med kendte og særlig udvalgte personer om deres oplevelser. Men enhver almindelig person har vel også oplevet noget, som han/hun synes var noget specielt for dem, og som de stadig husker. Som nu for eksempel:

Tyske tropper besatte om morgenen den 9 april 1940 Danmark. Og den 10 april om eftermiddagen anløber en tysk pasagerdamper ledsaget af to ledsageskibe Rønne havn. Og kl 16,00 kontakter den tyske orlogskaptajn, ved et kort møde den bornholmske kommandant oberst Waagepetersen på Kanns Hotel i Aakirkeby, hvor Bornholms værns hovedkvarter var etableret.

De første tyske soldater jeg så var dog først tidligt om morgenen næste dag den 11 april kl. 7,00, da en patrulje på 6 mand ankom ind gennem den lukkede port fra Storegade, og parkerede deres med oppakning og geværer lastede cykler på vores gårdplads for at holde rast. Efter kort tids forløb greb stærke moderlige følelser over med mor, så hun lavede en kande kaffe og et fad med boller, som hun bar ud på gårdspladsen og bød dem. " For jeg kunne ikke bære at se på disse ganske unge drenge, der forskræmte var sendt ensomt afsted i uniform og med våben til krig i et fremmed land. Jeg tænkte kun på deres mødre og ikke på, at det var fjender."

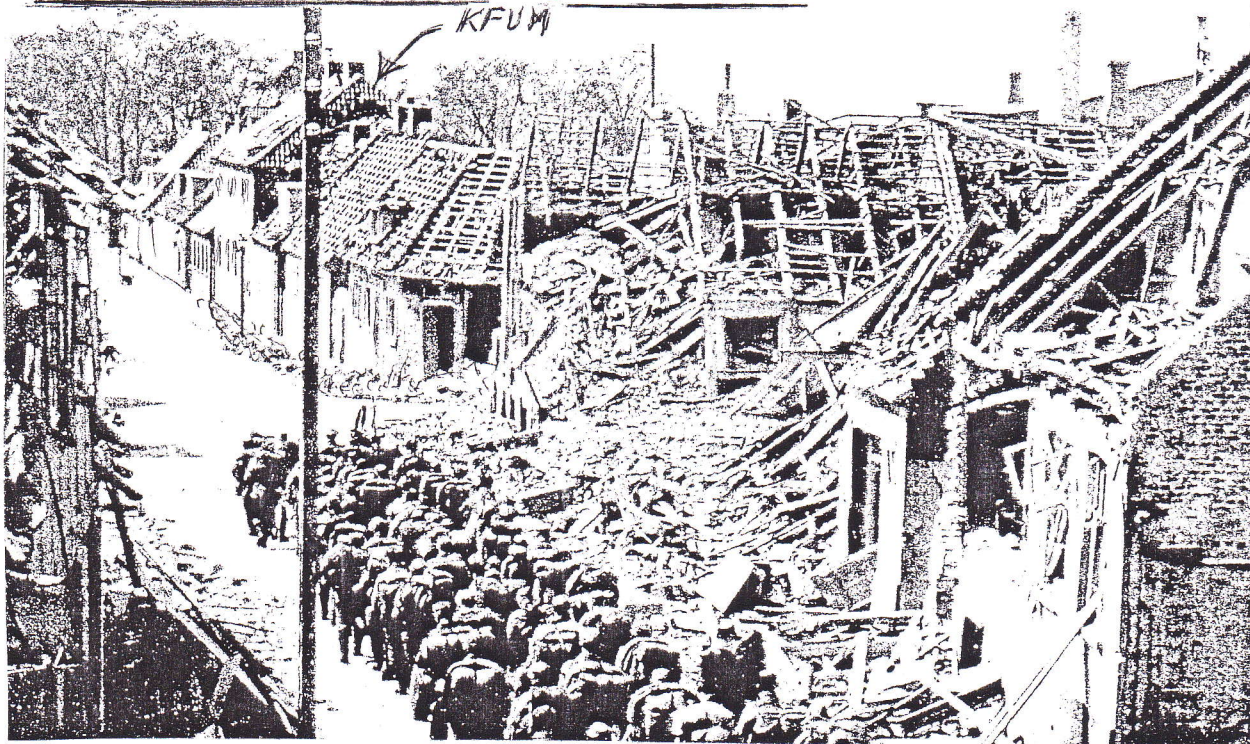
Og senere har vi i familien ofte talt om episoden. For vi synes, det var lidt undeligt, at den første patrulje tyskerne sendte til Aakirkeby, fandt på at standse i Storegade udenfor vores lukkede gårdsplads, og så åbne porten og trække deres cykler med ind i gården. I vores fantasi har vi altid kædet hændelsen sammen med en episode, vi havde den 13 august 1939 - ca 14 dage før andens verdenskrigs udbrud - da tysklands største lommeflagskib, den 234 meter lange " Gneisenau " gæstede Bornholm i to dage, medens officerer og mandskab festede og var på rundture ud på øen.

Mor, Philip og jeg var om søndagen kørt med far i vores bil ud at se på det store skib, der lå ankret op udenfor Rønne havn. Og da vi kom hjem herfra og gik ind i gården på Torvet, blev vi på gårdpladsen mødt af 5 tyske marinesoldater, der undskyldte med, at de på deres rundtur på øen, havde fået lyst til at gå derind og kikke, da porten stod åben, og der så så hyggeligt ud.

Var det rekonogering for næste års planlægning ? Spionage ? eller bare tilfældigheder.

Den 11 april om eftermiddagen blev jeg sammen med ^{min} spejderpatruljeleder sendt afsted med en spand tapetklister og de to plakater med kongens meddelelse og opråb til det danske folk, som vi skulle ^{var} klæbe op på plankeværk og træer. Blandt andet mente vi, at det ^{var} et godt sted ved kirken. Og efter mange overvejelser os to knægte imellem, blev vi enige om at klistre op på våbenhusdøren, selv om vi mente det var synd mod den flotte egetræsdør. Men vi var jo kommet i en krigssituation. Så vi måtte jo være barske, være seje. Jeg har forøvrigt fået min straf. For hvergang jeg skal gå ^{ind} af den dør, så dukker de to plakater og alt klisteret op får mine øjne, og jeg glædes over, sporene heldigvis er helt væk idag.

BOMBNINGEN af RØNNE den 7. og 8. MAJ 1945

Fredag den 4 maj 1945 sad Philip og jeg ene hjemme på KFUM pensionat i Snellemark i Rønne, da vi pludselig i radioens nyhedsudsendelse fra London hørte budskabet om, at de tyske tropper i Danmark havde kapituleret. Straks for vi ud på gaden, hvor folk allerede var igang med at fejre freden. Næste morgen var vi oppe på Store-Torv for at opleve menneskemylderet og frihedsbevægelsens aktiviteter. Om eftermiddagen tog vi toget hjem for at fejre Week-enden sammen med far og mor. Men her var stor travlhed, for store skarer (op mod 20.000) af tyske flygtninge kom vandrende i en jævn strøm fra Nexø op gennem byen og videre mod Almindingen, hvor de blev opsamlet i Hareløkkerne. De var meget forkomne, udsultede, lasede og trøtte. Mange kunne føje slæbe sig afsted og segnede, bare de skulle træde op over en kantsten. Jeg vil aldrig glemme det frygtelige syn de dage. Man var fra myndighedernes side bange for, at de af bare sult ville skride til uroligheder, så man beordrede byens bagere at bage lige så mange rugbrød, som deres ovne kunne, hvorefter det blev kørt ind til Hareløkkerne og uddelt sammen med mælk/vand. Så der var rigeligt for os knægte at hjælpe med. Men den 7. maj måtte vi tænke på at komme tilbage til Rønne og skolen. Hvorfor jeg og Philip sammen med Poul Hedegård begav os afsted på cykel, for at være klar til næste morgen. Det gik rask derudad. Men da vi kom ud for St. Almegård i Nylars, stod datteren Alvilda og standede os og sagde, at Pouls far havde ringet og sagt, at vi skulle vende om, da ruserne bombede i Nexø. Vi troede dog ikke rigtig på det, så vi begav os trolig videre. Men da vi kom ved Robbedale så og hørte vi tydeligt flyvemaskiner, og lidt efter bragene fra bomberne, der faldt. Vi standsede og overvejede; og der gik ikke lang tid, før der kom folk fra Rønne. "De bomber - de Bomber" skreg de forfærdede. Og vi trampede rask i pedalerne mod Aakirkeby-hjem. I løbet af aftenen begyndte tilstrømningen af evakuerede fra Rønne at ankomme, og tidligt om morgenen væltede det ind med folk, hvoraf mange ældre og gangbesværede, der ankom med tog. Så vi store spejdere blev sat til at hjælpe med at få dem fordelt rundt i byen. Aldrig har jeg kørt rundt med og bakeset afsted med så mange rullestole som den dag, nede fra stationen og op i byen. Så var Sigurd dog lidt heldigere, han blev sat til at køre de svageligste i en ponyvogn forspændt med onkel Williams enspänderhest.

Efter nogle dages forløb kunne vi atter komme ind til Rønne og se, hvordan der så ud i min og Philips bolig i Snellemark. Vinduerne var bløst ud overalt. Der var store huller i taget. Pudset var faldet ned overalt, og indervæggene mellem værelserne var styrtet sammen. Alt var smadret, bortset fra at der midt på gulvet under støv og murbrokker lå et stort keramikfad begravet med bunden i vejret. Det gravede vi frem. Og det viste sig, at det var fuldstændig helt og uden skår. Det var det eneste vi fik reddet. Forøvrigt var det et fad, som mor havde vundet i et lotteri og overladt til os, da hun syntes, det var så rædselsfuldt. Men nu ophøjede vi det med sin gule glasur og skrigende blomsterdekoration til et kært minde.

Den 1 juni fik jeg fra Rønne Statsskole denne meddelelse :

UNDERVISNINGSMINISTERIET.

København, den 31. Maj 1945.

I Skrivelse af 18. d. M. har Hr. Rektoren under Henvisning til den ved Bombardementerne i Rønne forarsagede Skade paa Skolens Bygninger, til Trafikvanskelighederne paa Bornholm og til den almindelige Virkning, som Katastrofen har haft paa Eleverne, indstillet, at de til Studentereksamen i indeværende Eksamenstermin indstillede Elever erholder deres Studentereksamen paa Grundlag af den fuldførte skriftlige Eksamen og Aarskaraktererne i de mundtlige Fag,

I Anledning heraf skal man efter stedfunden Brevveksling med Undervisningsinspektøren for Gymnasieskolerne herved meddele, at Ministeriet kan bifalde, at de mundtlige Prøver ved Studentereksamen bortfalder.

Og den 14 juni 1945 fik vi 25 elever i 3g så udleveret vores Studentereksamens Bevis. Uden at vi nogensinde havde været til eksamen. Hvilket aldrig er sket hverken før eller siden.

Russerne forlader Bornholm

Evakueringen paabegyndes de nærmeste Dage og vil være tilendebragt i Begyndelsen af April

Den øverstkommanderende for de russiske Styrker paa Bornholm, General Jakuschoff, har i Formiddags meddelt Amtmand Stemann at han fra Moskva har faaet Ordre til straks at paabegynde Evakueringen af de russiske militære Styrker fra Bornholm og gennemføre denne saa hurtigt det er muligt. De sidste russiske Styrker vil have forladt Øen i Begyndelsen af April.

Da meddelelsen den 16 marts 1946 kom, at russerne ville forlade Bornholm, blev det naturligtvis modtaget med en stor lettelse og megen glæde. Men jeg erindrer ikke, det var noget der blev gjort noget særligt ud af i Aakirkeby. Derimod husker jeg, at der nogle dage senere kom en vældig røre i byen.

For allerede den 24 marts 1946 ankom her til øen hovedstyrken af de danske soldater, der fra nu af, efter aftale med russerne, skulle overtage bevogtningen af Bornholm. Da der ikke endnu var nogle kasserneforhold (Almegårdskassernen var først færdig i 1948), ja så blev styrken lagt ud og indkvarteret privat rundt på øen. Således blev Stabskompagniet sammen med Regimentmusikkorpset fra Holbæk indlogeret i Aakirkeby.

Og først på aftenen den 24 marts havde regimentsmusiker Rosenkvist med sintuba fundet sig til rette på gavlkammeret i den søndre ende af vores stuehus på Torvet. Og hele familien Dam kunne stille op for Billed Bladets fotograf til en serie, om hvordan hele øens befolkning havde modtaget og fejrede det danske, værns tilbagekomst. Der blev glade dage. Familierne festede med deres indkvarterede. Orkesteret spillede koncerter på Torvet. Der var liv og soldater overalt. Aakjærkabyhorrana måtte søremaj passa på dorra Bibla. Den 3 april - mors 50-års fødselsdag - blev hun vækket kl. 7 om morgenen med hornmusik. Det var Rosenkvist, der havde fået hele musikkorpset til at stille og spille udenfor sovekammervinduet. Han havde jo erfaret, hun var vild med musik. Så pludselig var der 18 musikglade mand til morgenkaffe. Og selvfølgelig var Rosenkvist blandt gæsterne ved aftenselskabet, hvor han holdt en morsom tale og overrakte mor et stort flot askebæger i kongeligt porcelæn.

Regimentsmusiker Rosenkvist fra Holbæk er indkvarteret hos Bagermester Damm i Aakirkeby. Det er en musikalsk Familie, og allerede den første Aften fattede Rosenkvist sin Tuba og Sønerne Philip og Holger deres Violiner. Med Fru Damm ved Flyglet underholdt de Bagermesteren. T. M. spiller de „Det gamle Træ, o, lad det staa”.

Det var ikke første gang, at vi havde privat indkvartering af militærpersoner i Aakirkeby. Det var noget vi allerede kendte fra tiden før den tyske besættelse.

Ved udbrudet af 2de- verdenskrig den 1 september 1939 indkaldtes en beredskabsstyrke i Danmark, og dette skete også på Bornholm, hvor der den 2 - 3 september mødte 600 mand, som straks blev udlagt i kantonement omkring Aakirkeby ved Tvillinggårde - Vester- gård - Hundshalegård - Fårebygård og staben på Højskolen. Allerede efter 14 dage hjemsendtes godt halvdelen, og styrken blev samlet i og ved Aakirkeby, med parade og øvelsesplads på marken bag Kannikeskoven, og parkering af lastbiler og kanoner på tømmer- pladsen foran skæreriets på Vesterbro, hvor man havde mekaniker og våbenværksted i en af skæreriets værkstedsbygninger. Ja og mand- skabet blev så indkvarteret privat rundt i byen.

Hos os på torvet fik vi tildelt sergent Th Steen Petersen. Han kom fra Himmerland og var uddannet som gartner og skytte. Han havde som ung arbejdet som skytte på en herregård ved Overlade uden- for Års. Og her havde han haft den store glæde held og lykke, at ejerens datter havde forelsket sig i ham, hvorfor de nu boede som gifte i det lille hus i skovkanten af gården. Han som skovløber og skytte og hun som kone og husmor.

Og nu var han ved krigsudbrudet blevet indkaldt og som sergent blevet forflyttet til Bornholm, hvor hans job bestod i ledelsen af det mandskab, der skulle tage sig af de til vænet tilknyttede heste, som dels brugtes til de hestetrukne fæstningsvogne og ka- noner og dels til rideheste for officererne. Hestene var opstaldet på ejendomme flere steder i byen, så han måtte rende fra Nybyvej til Doktorbakken til Vesterbro o.s.v.

Han blev indlogeret i det ene af de to loftsværelser på Gavlen ud mod storegade. Der var jo ikke nogen opvarmningsmulighed, så han sad nede i stuen hos os om aftenen og legede med og fortalte os : knægte historier om soldaterlivet, som vi jo hver dag så udfolde sig ude på Vesterbro, med pudsning og rensning af kanoner, ekser- cering og øvelse af skydning, snigning og bajonetfægtning m.v.. Ved juletid blev det bestemt , at han skulle tage sin kone med ef- ter juleorlov. Så de fik de to gavlværelser på loftet til deres rådighed. Og spiste så nede hos os, og hyggede sig om aftenen. Mor og fru Steen Petersen (Isse) Nemlig, trivedes vældig godt sammen og gik lange ture sammen i vintersneen rundt i byen og ned over Klintebakken og Byskoven, Og sammen deltog de i byens dame- sammenkomster.

Efter tyskernes besættelse den 9 april 1940 blev sergent Steen Petersen hjemsendt, og han og hans kone drog til bage til deres i Overlade pr. Års, hvor de etablerede sig med et handelsgartneri. Senere flyttede de til Fur, de boede i Debel og han arbejdede i molerindustrien indtil 1971, hvor han som 68 årig gik på pension. De fik 3 børn (Jørgen, Inger og Ester) Ja jeg kunne skrive en roman om deres liv og levned, for alt hvad de og deres børn har foretaget sig , har de gennem årene beskrevet i et utal af breve til far og mor (breve som mor har samlet i det gamle chartol, og hvor jeg stadig har dem liggende) Det sidste desværre fra dec. 74.

Da Grethe og jeg i sept. 1987 kom til Fur, måtte vi lige en smut på kirkegården, og her æret af venner med mindsten

Min elskede kone " Isse " Th. Steen Petersen
--

Et par dejlige mennesker
jeg aldrig vil glemme.

Da far havde solgt bagerforretningen på Torvet i Aakirkeby, og vi skulle flytte ud til cementstøberiet i Aaker kommune, Så kan jeg huske at mor glædesstrålende udbrød: " Ah gud ske lov, så slipper vi for at have nogen indkvarteret fra militæret." Men, ak - fjorten dage senere blev det bestemt, at nu skulle andre kommuner have indkvarteringspligten, og deriblandt Aaker.

Så den 14 november 1946 flyttede preminærløjtnant Falsner ind i det ene loftsværelse i villaen hos os i Kannikestræde. Og hver dag kom hans oppasser, der boede i naboejendommen hos vognmand Andreas Christensen, ind til os og pudsede støvler, rensede og pressede tøj, redte seng og ordnede værelse. Han var forøvrigt i det civile liv uddannet som dameskrædder i firmaet Moresco i København. Og han var meget villig til at hjælpe mor, så aldrig har vi været så rene og velpræsede i tøjet som da. Løjtnanten, en flink og belevende ung fyr, ja udover måltiderne så vi ikke meget til ham. Han ville hellere boltre sig i Rønnes natteliv. Men han var her dog juleaften, hvor han som en god katolik gik til midnatsmesse i den katolske kirke.

EFTERSKRIFT

Tirsdag den 25 april 2006 ringede det på døren, udenfor stod en pæn mand og præsenterede sig: "Hans Rosenkvist jeg er gift med Hansa Hansens datter, kan De kende mig, min far var musiker Martin Rosenkvist." " Ja for søren De ligner ham, jeg har lige i disse dage tænkt og skrevet om de dage han boede hos os, du ligner ham søremeget." Og ligemeget hvad jeg sagde og fortalte om de glade dage, så vidste han det, for det havde hans far berettet for ham og hans brødre mange gange. Og op af sin taske fremdrog han sin fars skrapbog med masser af billeder og notater fra dengang i Aakirkeby. Og han gav mig en fotokopi af en tegning, som hans far altid havde haft hængende i ramme på væggen i sit hus. "Og nu hænger den i mit hjem som et kært minde om mit barndomshjem." Ham Philip har lige ramt det med de store ører, de kalveknæede ben, øjne, trutmund. I løbet af eftermiddagen optog Hans en videofilm på en halvtimes tid, om alt hvad jeg kunne vise og berette fra dengang, som han kunne tage med og vise for sine 3 brødre og koner.